

OD PLANU WERNERA POPRZEZ USTANOWIENIE ECU DO EURO, CZYLI HISTORIA WSPÓLNEJ WALUTY UNII EUROPEJSKIEJ

Plan Barre'a i Plan Wernera

Plan wprowadzenia wspólnej waluty Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej pojawił się już w roku 1969, a jego twórcą był Raymond Barre, uważany za przywódcę monetarystycznego kierunku w rozwoju integracji europejskiej. Plan Barre'a nie wyjaśniał dokładnie jak ma wyglądać unia walutowa, prezentował plan harmonizacji polityki gospodarczej i walutowej EWG oraz utworzenia systemu wspierania sztywnych kursów wymiany walut krajów członkowskich. Projekt Barre'a mówił o możliwościach koordynacji polityk gospodarczych państw członkowskich łącznie z uzgadnianiem ich celów oraz głosił, że kraje Wspólnoty powinny dążyć do likwidacji nierównowagi w bilansach płatniczych¹. Podczas szczytu w Hadze (1–2 XII 1969 r.) Rada Europejska potwierdziła słusność jego założeń.

Szczegółowy plan utworzenia Unii Walutowej przedstawił były premier Luksemburga Pierre Werner w 1970 r. Plan ten stał się podstawą strategii rozwoju integracji europejskiej. Według niego Unia Gospodarcza i Walutowa jest celem dekady (lat 70.) i może zapewnić wzrost i stabilność Wspólnoty. Powstanie Unii Gospodarczej i Walutowej wymusza wprowadzenie zmian w funkcjonowaniu Wspólnoty, nastąpi zwiększenie uprawnień instytucji EWG, czyli powinno to wywołać również rozwój współpracy politycznej. Rozwój Unii Gospodarczej i Walutowej wiąże się z ujednoliceniem polityki pieniężnej i harmonizacją polityki ekonomicznej. Unia Walutowa to m.in. pełna i nieodwracalna wymiana walut, nieodwracalne usztywnienie relacji kursowych. Do jej pełnej realizacji konieczne będą dwie współpracujące ze sobą instytucje, takie jak centrum decyzyjne polityki ekonomicznej, kontrolowane przez Parlament Europejski, oraz system banków centralnych².

Niestety z powodu kryzysu energetycznego, wysokiej inflacji oraz koncentracji państw członkowskich EWG na ich politykach wewnętrznych, planu Wernera nie udało się w pełni zrealizować, ale stał się on wydarzeniem przyspieszającym integrację europejską. Wykonano cztery postanowienia planu Wernera:

- utworzono tzw. węży walutowego (1972 r.);
- powołano Europejski Fundusz Współpracy Walutowej (1973 r.);
- ustanowiono europejską jednostkę rozrachunkową (1975 r., w roku 1978 została przekształcona w ECU);
- zatwierdzono pewne formy średnio i krótkoterminowej pomocy finansowej do utrzymania wahań kursów walutowych krajów WE w wyznaczonych granicach³.

¹ K. Szełąg, *Koordinacja polityk gospodarczych w Unii Europejskiej. Część I*, http://www.nbportal.pl/library/pub_auto_B_0004/KAT_B3407.PDF.

² B. Mucha - Leszko, *Strefa euro. Wprowadzenie, funkcjonowanie, międzynarodowa rola euro*, Lublin 2007.

³ J. Witkowska, Z. Wysockińska, *Euro. Doświadczenia i perspektywy*, Łódź 2007.

Europejski System Walutowy

Dnia 5 XII 1978 r. w Brukseli Rada Europejska powołała Europejski System Walutowy, którego głównym celem było stworzenie strefy stabilności walutowej w Europie. Wprowadzono mechanizm stabilizowania kursów walut w krajach członkowskich, a także prowadzono wspólną politykę kursową wobec walut zewnętrznych. Elementami składowymi ESW są: mechanizm ustalania i stabilizowania kursów walutowych, Europejska Jednostka Walutowa, system interwencyjno-kredytowy banków centralnych oraz wspólna polityka zmian kursów walutowych⁴.

Mechanizm kursowy (ERM) był podstawą węzła walutowego i okazał się niewystarczającym instrumentem stabilizacji walut krajów EWG. W ramach ESW przyjęta zasada stosowania mechanizmu kursowego była dość elastyczna. Udział w ESW nie wiązał się z obowiązkiem wprowadzenia waluty kraju członkowskiego do mechanizmu kursowego, przykładem może być tutaj Wielka Brytania, która mimo przynależności do ESW nie wprowadziła od razu swojej waluty do mechanizmu kursowego. Zwiększono również elastyczność dopuszczalnej marży wahań kursów rynkowych w stosunku do oficjalnej wartości. Szczególnie ważne było to dla krajów, które miały problemy z inflacją, gdyż mogły liczyć one na ustalenie rozszerzonej marży wahań kursów np. Włochy, których zakres marży wahań rozszerzono do ok. 6%. Została również wprowadzona zindywidualizowana granica wahań kursów walutowych, czyli dopuszczalny zakres wahań dla każdej waluty funkcjonującej w mechanizmie kursowym w stosunku do nowej jednostki walutowej ECU. Bardziej surowe progi maksymalnych odchyień ustalono dla marki RFN i franka francuskiego, ponieważ ich udział w koszyku walutowym określającym wartość ECU był najwyższy⁵.

European Currency Unit to ważny element mechanizmu kursowego i interwencyjnego oraz nowy element ESW. Idea wspólnej jednostki walutowej narodziła się w momencie powstania EWG. Pierwowzorem ECU była jednostka rozrachunkowa, której wartość równa była parytetowi dolara. Natomiast samo ECU to suma składająca się z pewnej ilości jednostek walutowych krajów członkowskich. Drugim elementem charakteryzującym koszyk ECU była waga waluty narodowej, mierzona jej udziałem procentowym w tym koszyku. Wagę waluty określano na podstawie relacji między ilością danej waluty w ECU, a wartością ECU wyrażoną w tej walucie. Udział walut w koszyku mógł być weryfikowany, rewizja koszyka ECU oznaczała wprowadzenie zmian w składzie ECU.

W dniu wejścia w życie Traktatu z Maastricht, 1 XI 1993 r., został zamrożony skład ECU z dnia 21 IX 1989 r. Dlatego w skład koszyka ECU nie weszły waluty takich krajów jak Austria, Finlandia i Szwecja, które przystąpiły do Wspólnoty później.

Funkcje, jakie jednostka walutowa ECU pełniła w Europejskim Systemie Walutowym:

- miernik wartości w mechanizmie kursowym;
- podstawa określania odchyień walut od kursów centralnych;
- denominator w rozliczeniach operacji przeprowadzonych w ramach systemu interwencji walutowych i mechanizmu kredytowego;
- środek rozliczeń między władzami monetarnymi⁶.

Z kolei mechanizm interwencyjno-kredytowy powstał w celu stabilizacji kursów walutowych. Zasadą przeprowadzenia interwencji na rynku walutowym stało się odchylenie kursu waluty krajowej w stosunku do waluty drugiego państwa członkowskiego Wspólnoty o 2,25% od bilateralnego kursu centralnego, taka sytuacja obligowała oba kraje do podjęcia interwencji na rynku. Kraj o słabej walucie, której kurs spadł do dolnej granicy, musiał sprzedawać rezerwy waluty mocnej swo-

⁴ *Loc. cit.*

⁵ J. B o r o w i e c, *Unia ekonomiczna i walutowa. Historia, podstawy teoretyczne i polityka*, Wrocław 2001.

⁶ B. M u c h a - L e s z k o, *op. cit.*

jego partnera, co tworzyło popyt na własną walutę i wpływało na jej kurs. Natomiast kraj o mocnej walucie, której kurs osiągnął górną granicę odchyień, powinien za swoją walutę kupować walutę swojego partnera. Taka zasada dokonywania interwencyjnych zakupów waluty na rynku przez dwa kraje była nazywana systemem symetrii⁷.

Tabela nr 1: Skład ECU, wartość ECU w walutach narodowych i waga walut w koszyku

Waluty narodowe	Ilość jednostek waluty w ECU	Wartość ECU w walucie narodowej wg kursu centralnego w stosunku do ECU z 13 III 1979 r.	Waga waluty w koszyku (w %)
Marka niemiecka	0,82800	2,510640	32,98
Frank francuski	1,15000	5,798310	19,83
Funt szterling	0,08850	0,663247	13,34
Lir włoski	109,00000	1148,150000	9,50
Gulden holenderski	0,28600	2,720770	10,51
Frank belgijski	3,66000	39,458200	9,28
Korona duńska	0,21700	7,085920	3,06
Funt irlandzki	0,00759	0,662638	1,15
Frank luksemburski	0,14000	39,458200	0,35

Źródło: A. Nowak - Far, *Unia gospodarcza i walutowa w Europie*, Warszawa 2001, s. 42.

Wprowadzenie Europejskiego Systemu Walutowego miało służyć realizacji dwóch celów: osiągnięciu stabilności wewnętrznej poprzez obniżenie inflacji oraz stabilności zewnętrznej poprzez ograniczania wahań kursów walutowych. Do połowy lat 80. udało się opanować inflację przez wprowadzenie polityki dezinflacji, bez ponoszenia wysokich kosztów w postaci wzrostu bezrobocia. Osiągnięcie zewnętrznej stabilizacji walutowej doprowadziło do ograniczenia kontroli przepływu kapitału na obszarze Wspólnoty. Ogólnie ESW jako strefa stabilności walutowej oceniany jest pozytywnie, ale współpraca nie była łatwa i w początkowej fazie dało się zauważyć próby sił pomiędzy krajami członkowskimi⁸.

Unia Gospodarcza i Walutowa

W Hanowerze w 1988 r. przywódcy krajów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej powołali specjalny komitet pod przewodnictwem Jacquesa Delorsa, który miał za zadanie zbadanie możliwości utworzenia Unii Gospodarczo-Walutowej. Komitet stworzył tzw. *Raport Delorsa*, który zakładał budowę UGW w trzech etapach. Przedstawiał propozycje integracji gospodarczej i walutowej oraz uzasadniał potrzebę realizacji UGW. Raport składał się z dwóch części. Pierwsza dotyczyła Unii Walutowej, czyli obszaru, na którym ma miejsce pełna i nieodwracalna wymienialność walut, eliminacja kursów walutowych, całkowita liberalizacja transakcji kapitałowych i pełna inte-

⁷ *Loc. cit.*

⁸ J. Borowiec, *op. cit.*

gracja rynków finansowych. Druga część to Unia Gospodarcza, czyli obszar gospodarczy, na terenie którego zapewnione są takie elementy jak: jednolity rynek, polityka konkurencyjna, koordynacja polityki makroekonomicznej, wspólna polityka umożliwiająca przemiany struktury w gospodarce krajów członkowskich⁹.

Etap I UGiW (1990–1993)

Pierwszy etap wprowadzenia UGiW rozpoczął się 1 VII 1990 r. i w ramach niego planowano znieść bariery w przepływie kapitału, wzmocnić współpracę państw członkowskich w dziedzinie polityki pieniężnej, zakończyć realizację Projektu Jednolitego Rynku Europejskiego, osiągnąć wyższy poziom konwergencji gospodarczej. Udało się uzyskać dodatkowe uprawnienia w zakresie polityki pieniężnej, których celem jest dążenie do ściślejszej koordynacji polityki pieniężnej i stabilizacji cen. Oficjalnie zakończenie budowy jednolitego rynku ogłoszono 31 XII 1992 r., w rzeczywistości wprowadzenie w życie odpowiednich przepisów niezbędnych do stworzenia jednolitego rynku wprowadzono z opóźnieniem. W ostatnim roku I etapu wszystkie kryteria UGiW spełniały tylko Niemcy i Luksemburg. Taka sytuacja prawdopodobnie spowodowana była takimi zjawiskami, jak kryzys walutowy w latach 1992–1993 czy recesja gospodarcza zapoczątkowana w USA. Dopiero wzrost popytu konsumpcyjnego, odbudowanie zapasów i obniżenie stóp procentowych spowodowały pod koniec 1993 r. poprawę koniunktury gospodarczej w Wspólnocie Europejskiej¹⁰.

II etap UGiW (1994–1998)

Drugi etap budowy Unii Gospodarczej i Walutowej opierał się na zrealizowaniu dwóch celów. Pierwszym było osiągnięcie przez kraje członkowskie konwergencji gospodarczej zgodnie z kryteriami z Maastricht. Drugim celem było przygotowanie UGiW pod względem organizacyjno-technicznym oraz określenie zasad wspólnej polityki pieniężnej. Przejście z pierwszego do drugiego etapu podkreślone było powołaniem Europejskiego Instytutu Walutowego. Celem tej instytucji było wzmocnienie współpracy pomiędzy bankami centralnymi w celu koordynacji polityki pieniężnej, podniesienie konwergencji i zapewnienie stabilności cen oraz przygotowanie Europejskiego Systemu Banków Centralnych i wprowadzenie jednolitej polityki pieniężnej i wspólnej waluty w III etapie. Na szczycie w Madrycie w 1995 r. Rada Europejska podjęła decyzję co do nazwy wspólnej waluty – euro. Dokładnym planem przejścia na wspólną walutę zajął się Europejski Instytut Walutowy. Natomiast Komisja Europejska przedstawiła w postaci Zielonej Księgi zadania do realizacji w III etapie UGiW. W Dublinie w grudniu 1996 r. Rada Europejska przyjęła Pakt Stabilności i Wzrostu, który głównie dotyczył budżetu na terenie UGiW. W 1998 r. Komisja Europejska przedstawiła Raport Konwergencji, zawierający ocenę dostosowań w dziedzinie prawa, wypełnienia kryteriów konwergencji gospodarczej, rozwoju zastosowania ECU, integracji rynków, stanu bilansu płatniczego, jednostkowych kosztów pracy, indeksów wzrostu cen. Na podstawie tej oceny Komisja przedstawiła Radzie Europejskiej listę jedenastu krajów Unii Europejskiej do Unii Gospodarczej i Walutowej.

Według raportu kryteria konwergencji spełniały: Austria, Belgia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Portugalia, RFN i Włochy¹¹.

⁹ Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, [http://www.cie.gov.pl/www/quest.nsf/\(\\$PrintView\)/E1280EF2EABE2F90C1256E860027DF91?Open](http://www.cie.gov.pl/www/quest.nsf/($PrintView)/E1280EF2EABE2F90C1256E860027DF91?Open).

¹⁰ B. Mucha - Leszko, *op. cit.*

¹¹ Europejski Bank Centralny, <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.pl.html#stage2>.

Tabela nr 2: Liczba spełnionych kryteriów UGiW w 1994 r.

Kraj	Liczba spełnionych kryteriów
Liczba wartości referencyjnych	4
Belgia	2
Dania	2
Francja	3
Niemcy	4
Grecja	0
Irlandia	3
Włochy	0
Luksemburg	4
Holandia	2
Portugalia	0
Hiszpania	1
Wielka Brytania	3
Austria	2
Finlandia	3
Szwecja	2

Źródło: Opracowanie własne.

III etap UGiW (1999–2002)

Trzeci etap tworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej obejmował okres przejściowy trwający od 1 I 1999 r. do 31 XII 2001 r. oraz okres zaplanowany na pierwszą połowę 2002 r. Do końca okresu przejściowego euro występowało tylko w obrocie bezgotówkowym i funkcjonowało równolegle z walutami narodowymi. Emisja euro miała nastąpić po zakończeniu tego okresu.

1 I 1999 r. nastąpiła likwidacja umownej jednostki walutowej ECU i zastąpienie jej walutą euro w relacji 1:1. Od tej pory banki i pozostałe instytucje finansowe prowadzące rachunki klientów miały obowiązek przeliczania walut narodowych na euro i odwrotnie w zależności od charakteru płatności. Wraz z rozpoczęciem III etapu UGiW usztywniono kursy walutowe krajów członkowskich. Rada Unii Europejskiej zatwierdzała kursy konwersji walut narodowych na euro. Zostały ustalone nieodwołalne kursy konwersji walut narodowych krajów UGiW na euro:

- 1 euro = 13,7603 szylingów austriackich
- 1 euro = 40,3399 franków belgijskich
- 1 euro = 5,94573 marek fińskich
- 1 euro = 6,55957 franków francuskich
- 1 euro = 2,20371 guldenów holenderskich
- 1 euro = 166,386 peset hiszpańskich
- 1 euro = 0,787564 funtów irlandzkich
- 1 euro = 40,3399 franków luksemburskich
- 1 euro = 1,95583 marek niemieckich
- 1 euro = 200,482 escudo portugalskich
- 1 euro = 1936,27 lirów włoskich

Strefa euro obejmowała 11 krajów. Jako dwunasty kraj, członkostwo w UGiW uzyskała Grecja 1 I 2001 r. Ponieważ powstała strefa euro nie obejmowała wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej, spowodowało to konieczność reformy mechanizmu kursowego określającego relację walutową między krajami UGiW a pozostałymi krajami UE. Dlatego postanowiono utworzyć Europejski Mechanizm Kursowy II (ERM II)¹². Aby kraj mógł zostać uczestnikiem ERM II musi:

- negocjować kurs włączenia jego waluty do mechanizmu kursowego (zasada ta dotyczy krajów członkowskich UE, które nie należą do strefy euro oraz krajów kandydujących do UE);
- przedstawiciele kraju włączającego swoją walutę do ERM II odbywają spotkanie w Komitecie Gospodarczo-Walutowym UE, który decyduje o wysokości kursu centralnego waluty narodowej;
- monitoring sytuacji gospodarczej pozwala Komitetowi na ocenę krajów i podejmowanie odpowiednich decyzji;
- Komitet może wyrazić zgodę na wysokość kursu centralnego zaproponowanego przez kraj ubiegający się o członkostwo w ERM II, który uważa, że zaproponowany dla niego kurs nie jest odzwierciedleniem jego sytuacji gospodarczej;
- w wypadku nieosiągnięcia porozumienia w Komitecie Gospodarczo-Walutowym odbywa się spotkanie na szczeblu ministerialnym.

Przyjmowanie krajów do ERM II nie odbywa się w drodze formalnego głosowania. Największe znaczenie ma stopień zbieżności gospodarczej kraju kandydującego z krajami członkowskimi UGiW¹³.

Podsumowanie

Utworzenie Unii Gospodarczej i Walutowej oznacza, że udało się osiągnąć cel integracji walutowej zawarty już w Planie Barre'a, a jeszcze bardziej widoczny w Planie Wernera. Cel ten również odnaleźć możemy w Raporcie Delorsa z 1989 r., dokument ten jednak nie wprowadził zmian w koncepcji UGiW. Przez ponad 30 lat idea wspólnej waluty ewoluowała, spotykała się z brakiem akceptacji, ale również z podziwem. Euro jest wynikiem osiągnięcia przez Wspólnotę Europejską kolejnych, coraz wyższych etapów w procesie integracji gospodarczej. Integracja walutowa we Wspólnocie Europejskiej i wprowadzenie Unii Gospodarczej i Walutowej przyczyniły się do zmiany sił przede wszystkim w globalnych stosunkach walutowo-finansowych, a także wpłynęły na międzynarodową pozycję Unii Europejskiej, a strefa euro stała się ważną regionalną strefą gospodarczą¹⁴.

¹² W. Majerkiewicz, *Jak działa ERM II?*, http://www.nbportal.pl/pl/np/bloki/pieniaz/jak_dziala_erm2.

¹³ B. Mucha-Leszeko, *op. cit.*

¹⁴ L. Orezia, *Międzynarodowa pozycja euro*, http://www.nbp.pl/euro/book/08_oreziak_leokadia.pdf.